

عنوان اثر: بنیان‌های جامعه‌شناختی، خاستگاه‌های ایده‌های

اساسی در جامعه‌شناسی

مؤلف / مترجم: جرج ریتزر / تقی آزاد ارمکی

ناشر / سال نشر: سیمرغ / ۱۳۷۴

معرفی، نقد و بررسی

کتاب بنیان‌های جامعه‌شناختی اثر جرج ریتزر می‌باشد که تقی آزاد ارمکی در سال ۱۳۷۴ ترجمه نموده و انتشارات سیمرغ در ۳۳۰۰ نسخه آن را به چاپ رساند.

نویسنده در این اثر، ابتدا دیدگاه کلی خود را نسبت به بحثی که می‌خواهد طرح کند، بیان می‌کند و برای این منظور، برخی از استعاره‌ها را مانند: زمین‌شناسی اجتماعی و باستان‌شناسی اجتماعی و ... به خدمت می‌گیرد. در ادامه براساس یک توالی تاریخی و سیر از کلی به جزئی یا از سطوح بنیادین به سوی لایه‌های رویی، فصول و مطالب کتاب را مطرح می‌کند.

به این ترتیب، نویسنده در فصل اول نشان می‌دهد چرا تلاشش را بر سرمنشأهایی که دربرگیرنده سلسله عقاید جامعه‌شناختی است، متمرکز کرده است. فصل دوم به پیدایش جامعه‌شناسی در فرانسه اختصاص دارد؛ از فصل سوم تا ششم به ارتباط چهار مکتب مورد علاقه‌اش می‌پردازد و در فصل هفتم و هشتم به علت پرداختن به دو نظریه متعلق به نویسنده (یعنی مک‌دونالدی کردن و نظریه فراعقل‌گرایی) بحث‌ها بیشتر جنبه شخصی پیدا می‌کند. به عبارت دیگر، هدف کتاب این است که به این سؤال پاسخ دهد که چرا و چگونه باید نظریه‌های جامعه‌شناسی را مطالعه کرد؟ و نوعی برنامه هدفدار و کاربردی را برای فهم و استفاده از مفاهیم بنیادی جامعه‌شناختی ارائه می‌دهد.

از نظر ریتزر، همچنان که وبر هم مطرح کرده است، جوامع بشری و از جمله از دوره مدرن تاکنون، سازماندهی عقلانی جوامع دستخوش تغییراتی شده‌اند که علی‌رغم تلاش برای صورتبندی جوامع بر اساس یک نظام عقلانی وجوهی از نبود عقلانیت یا آثار ناشی از افراط در سازماندهی عقلانی جوامع پدید آمده که باید از منظر جامعه‌شناختی مطالعه شوند. به عبارت دیگر این کتاب، به ویژه در بخش‌های پایانی، در صدد است نشان دهد چگونه در عین حرکت به سوی عقلانیت هر چه بیشتر، جلوه‌ها و آثاری از نبود عقلانیت به وجود می‌آید و چگونه این پدیده در مواردی، ضدخودش را ایجاد می‌کند یا صورت‌های ناقص و رشدنیافته آن در جوامع غیرغربی پدید می‌آید. البته آثار منفی این تصمیم‌گیری‌ها و سازماندهی‌های اجتماعی بشری در جوامع غربی هم ظاهر شده‌اند؛ مثل آثار منفی ناشی از مک‌دونالدی شدن.

اثر مشابه:

نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر تألیف جرج ریتزر/ ترجمه محسن ثلاثی

بررسی شکلی

متن کتاب عموماً روان و نسبتاً رسا است. در عین حال، در مواردی، عبارتهای مبهم و ترجمه ضعیف مشاهده می‌شود. نمونه‌های ذیل شاهد مثال ادعای فوق هستند:

- صفحه ۲۴۱، سطر شانزدهم: «در هر صورت با وجود مزایای ..... شکست رو به رو کند»
- صفحه ۲۴۲، سطر اول: «مخصوصاً غیرعقلانیت ..... انکار می‌کنند»
- صفحه ۲۱۶، پاراگراف آخر

رعایت قواعد ویرایش و نگارش نسبت به حجم کتاب در حد خوب است. اما پاره‌ای اشکالات وجود دارد.

نمونه‌ای از اشکالات:

- صفحه ۲۳۹، سطر سیزدهم: «خواهیم داد. و من»
- صفحه ۲۵۲، سطر سوم و چهارم، به ترتیب: «کرد، و»، «هوایی، و»

بنیان‌های جامعه‌شناختی، خاستگاه‌های ایده‌های اساسی در جامعه‌شناسی ۳۳

- صفحه ۱۰، شماره ۵ زیرنویس در متن به اشتباه بر روی کلمه «نظریه‌های توجیهی‌ام» قرار گرفته است.
- صفحه ۲۶، پاراگراف دوم، سطر سوم: سال ۱۸۸۲ اشتباه است.
- صفحه ۱۴۴، پاراگراف اول، سطر سوم: «آنها انجام» به جای «آنها انجام»
- صفحه ۲۴۰، سطر چهارم: «یاقی» به جای «یا حتی»
عدم رعایت فاصله مناسب بین کلمات فراوان در متن مشاهده می‌شود:
- صفحه ۱۱، سطر دوم، سوم، ششم، دهم، شانزدهم، هیجدهم، نوزدهم، بیستم و سطر ماقبل آخر به ترتیب: «موردکنش»، «متأثر از»، «آسانترو»، «بحث‌های بیشتر»، «منجربه»، «جامعه‌شناختی، بیانگر»، «در حقیقت این کار»، «اخیر به» و «بوده است».
- کتاب از نظر حروف‌نگاری و صفحه‌آرایی (با توجه به زمان انتشار آن) وضعیت خوب و نسبتاً قابل قبولی دارد. ضوابط مربوط به صفحه‌آرایی (سرفصله، اندازه حاشیه‌ها، متناسب بودن نوع و اندازه قلم استفاده شده برای متن، تیترو زیرنویس) رعایت شده است. نوع کاغذ نامرغوب و از نظر صحافی ضعیف است. طرح روی جلد با ایده کتاب و موضوع اصلی نویسنده تناسب دارد و با معنا است.
- کتاب حجم معمولی در حد متوسطی دارد و می‌توان از بخش‌های آن در کنار درس داده شده تحقیق دانشجویان یا کنفرانس‌ها استفاده کرد.

بررسی محتوایی

- با توجه به دانش وسیع و تسلط نویسنده کتاب بر ادبیات نظری جامعه‌شناسی، اصطلاحات و مفاهیم تخصصی این رشته، اعم از آنهایی که توسط جامعه‌شناسان کلاسیک یا مدرن مطرح شده یا آنچه ابداع نظری و مفهومی خود نویسنده است، خوب به کار رفته است.
- معادل‌سازی اصطلاحات تخصصی در سطح مطلوبی قرار ندارد. برای این کار تلاش‌هایی صورت گرفته است که برخی از معادل‌ها قابل قبول هستند و در مواردی از معادل‌های ضعیف استفاده شده است. همچنین برای بعضی از اصطلاحات، معادل لاتین داده نشده است.

- صفحه ۲۰۸، فراعقل‌گرایی (Hyper rationality) که عقلانیت مضاعف رساتر است؛

- برای اصطلاحات «زمین‌شناسی اجتماعی» (صفحه ۱۳)؛ «باستان‌شناسی اجتماعی» (صفحه ۱۷)؛ «نبودِ عقلانیت عقلایی‌گرایی» (صفحه ۲۴۲)؛ «عقلانی‌گرایی مرفقی» صفحه ۲۴۳؛ معادل لاتین ارائه نشده است.

برای تفهیم موضوع از ابزارهایی مانند: طرح بحث مقدماتی، پیش‌گفتار، مقدمه، نتیجه‌گیری، مقایسه، ذکر مثال و در مواردی ارائه آمار استفاده مناسب شده است. نگاه کنید به صفحات: ۲۱۶، ۲۴۴، ۲۷۶، ۳۰۰.

نام کتاب بنیان‌های جامعه‌شناختی: خاستگاه‌های ایده‌های اساسی در جامعه‌شناسی است که ترجمه *Sociological Beginnings: On the Origins Of Key Ideas in Sociology* می‌باشد. سعی شده عنوان کتاب، منطبق بر نام لاتین ترجمه شود. اگر چه، ممکن است برای بخش اول عنوان (*Sociological Beginnings*) پیشنهادهای دیگری ارائه داد. با توجه به پرداختن به بخشی از آراء جامعه‌شناسان کلاسیک، جریان‌هایی که به شکل‌گیری و تحول جامعه‌شناسی در اروپا و امریکا کمک کرده‌اند و طرح بخشی از ایده‌های جدید، حدود ۳۰ تا ۴۰٪ سرفصل درس «نظریه‌های جامعه‌شناسی (۱)» در دوره کارشناسی را پوشش می‌دهد.

این اثر ریتزر در سال ۱۹۹۴ منتشر شده و همزمان در یک طرح به هم‌پیوسته معنی‌دار برای شناخت مفاهیم بنیادین جامعه‌شناختی از آغاز تاکنون کاوش صورت گرفته و مفاهیم بنیانی جامعه‌شناسی کلاسیک و مدرن، به خصوص در محدوده تفکر نویسنده، طرح شده است. لذا داده‌های نظری کتاب، همچنان نو و قابل طرح هستند.

طرح کتاب برای بیرون کشیدن بنیان‌ها و مفاهیم کلیدی نظری جامعه‌شناختی، همچنین مباحث فصول انتهایی کتاب، که در مورد مک‌دونالدی شدن، کارت اعتباری کردن و مفهوم فراعقلانیت با الهام از اندیشه ماکس وبر مطرح شدند، نوآورانه بوده و نشانه توجه یک جامعه‌شناس نظری به مصداق‌های زندگی

بنیان‌های جامعه‌شناختی، خاستگاه‌های ایده‌های اساسی در جامعه‌شناسی ۳۵

روزمره و تلاش برای مفهومی کردن آنها است که می‌توان مانند یک تمرین خوب از آن بهره برد.

- دقت در استنادات و ارجاعات اثر کاملاً خوب است. هر جا که از مأخذی مستقیم یا غیرمستقیم استفاده شده به مشخصات منبع مزبور ارجاع داده شده است.
- جهت‌گیری کلی نویسنده کتاب، علاوه بر جهت‌گیری آکادمیک و محققانه، رعایت بی‌طرفی در کار تحقیق و نگارش کتاب، تأثیرپذیری از رویکرد ماکس وبر در نگاه به تحولات تاریخی – اجتماعی جوامع بشری به عنوان تحول در میزان و نوع عقلانیت بشر است.
- در کل نسبت به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی و مسائل مربوط به نظام جمهوری اسلامی ایران بی‌طرف است. اما، از آنجایی که به نوعی به عوارض منفی تجدد مدرنیته، و تنهایی بشر در تصمیم‌گیری‌های این دنیایی‌اش و شاید نوعی یکسویه‌نگری که انسان دارد، اشاره می‌کند و عوارض مثبت و منفی ناشی از صورت‌بندی‌های مختلف نظام‌های اجتماعی عقلانی را در جوامع مدرن ذکر می‌کند، از منظر انتقادی، ممکن است با رویکردهای انتقادی جامعه ما به جوامع مدرن یا پدیده تجدد مدرنیته، همسویی‌هایی را در بر داشته باشد.
- ابعاد مخرب سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ندارد، بلکه از طریق روشنگری‌ها، توضیحات و تبیین‌های مفهومی، نظری و تخصصی و همچنین نقد و ارزیابی مصداقی پدیده‌هایی که در جوامع غربی به عنوان آثار پیشرفت تکنولوژی، صنعت و به طور کل عقلانیت ظهور و بروز پیدا کرده، می‌تواند آثار مثبت و راه‌گشایی را در بر داشته باشد.
- ترجمه کامل و ، روان و نسبتاً رسا به نظر می‌رسد.
- به طور کامل به اصول ترجمه توجه نشده است. توضیحاتی از طرف مترجم در پاورقی و توضیحاتی به عنوان «مقدمه مترجم» و همچنین افزوده‌هایی در انتهای کتاب (فهرست اعلام) آمده است. همچنین کوشش شده تا معادل‌یابی صورت بگیرد، اما در مواردی، برای اصطلاحات معادل ذکر نشده یا معادل‌های خوبی انتخاب نشده است و از این حیث کتاب نیاز به بازنگری و ویراستاری تخصصی و ادبی دارد.

پیشنهادها

به طور کلی کتاب با برنامه و بر اساس یک چارچوب فکری سعی دارد، نشان دهد که چگونه از لایه‌های رویی آغاز و تلاش کنیم تا به ژرفنای اندیشه‌ها و مفاهیم جامعه‌شناسی دست یابیم و دوباره این حرکت را در روزگار خودمان از ژرفا به سمت سطح ادامه بدهیم. لذا برای استفاده بهتر از کتاب، لازم است در تجدید چاپ آن به موارد زیر توجه شود:

- ویرایش ادبی تخصصی
- تهیه واژه‌نامه
- بازنگری در معادل‌یابی اصطلاحات
- بهبود بخشیدن به کاغذ و صحافی کتاب
- ارائه توضیح در خصوص برخی از اصطلاحات و مفاهیم مانند مک‌دونالد
- بازنگری بخش‌های ضعیف ترجمه شده.